

T2: GRANS TEMES DE LA FILOSOFIA GREGA: PLATÓ

1. BREU BIOGRAFIA

Plató (427-347 aC) va ser deixeble de Sòcrates fins que ell va morir. Arrel de la seva mort, Plató abandona el propòsit de participar personalment en afers polítics i deixa Atenes. Al tornar, funda la seva pròpia escola, l'Acadèmia. La finalitat era formar bons governants. Declara que només una reforma radical de les estructures polítiques pot evitar l'ensorrament de l'Estat atenès. Tret que el govern de la polis passi a mans dels filòsofs, que coneixen l'autèntica justícia, no s'acabaran els mals de l'estat i dels ciutadans. Plató proclama l'existència d'una veritat única i absoluta, segura i cognoscible.

2. LA TEORIA DE LES IDEES

2.1 EL MÓN DE LES IDEES I EL MÓN DE LES COSES

La teoria de les Idees reuneix, d'una banda, la concepció de Parmènides segons la qual l'autèntica realitat és eterna i inamovible i, de l'altra, l'afirmació d'Heràclit sobre el perpetu fluir de les coses. D'aquesta manera, Plató afirma que la realitat està formada per 2 mons:

- **MÓN DE LES COSES:** el món que ens envolta, imperfecte i fugaç. És temporal, és a dir, les coses canvien i flueixen constantment, no perduren. És una mera aparença.
- **MÓN DE LES IDEES:** món intel·ligible, excels i perenne. Comprèn els models, les formes, l'essència de les coses, allò que tenen en comú tots els objectes del mateix tipus: la seva Idea. Aquestes són entitats immaterials, absolutes, permanents, immutables, perfectes, universals i independents del món físic.

MATISOS D'ALGUNS ASPECTES DE LA TEORIA

- La teoria estableix una jerarquia d'Idees. Segons Plató, la jerarquia natural és una rèplica de la jerarquia ideal. Trobem de dalt a baix: la idea de Bé i de Bellesa; la idea de Justícia, de Valentia; les Idees o conceptes matemàtics; les Idees de coses naturals.

- Hi ha una relació de participació i una altra d'imitació i semblança entre les Idees i les coses. Les coses sensibles tenen una relació de participació en les formes corresponents. D'altra banda, la forma és un model ideal que les coses sensibles imiten o reproduïxen imperfectament, si bé mai no aconseguen igualar-lo quant a perfecció.

Les Idees són la finalitat, l'objectiu, la raó de ser de les coses materials. És a dir, les Idees són les causes finals tant de les accions humanes com dels esdeveniments del món natural. Hi ha una mena d'apetència o d'aspiració, un desig inconscient d'imitar o assemblar-se a les formes. Les idees, doncs, són superiors sobre les coses, ja que aquestes depenen de les primeres.

1. **DEPENDÈNCIA ONTOLÒGICA:** les Idees expliquen la raó de ser de les coses sensibles. Les Idees són la causa de les coses, ja que aquestes «són» en la mesura que «intenten imitar» les Idees i en participen.

2. DEPENDÈNCIA GNOSEOLÒGICA: les Idees possibiliten els nostres judicis (coneixements) de les coses sensibles. Recíprocament, com que les coses particulars són semblants a les Idees, poden arribar a recordar-nos-les.

2.2 EL MITE DEL DEMIÛRG

Plató explica la relació existent entre el món sensible i el món de les Idees. El mite narra que en l'origen hi havia el món de les Idees, el demiürg (suprem artesà o faedor) i una massa caòtica i informe. Aquesta matèria imperfecta tendia al canvi perpetu i atzarós. Doncs bé, segons el mite, el demiürg va prendre el món de les Idees com a model per a treballar aquesta massa caòtica per introduir-hi l'ordre i l'harmonia pròpies d'allò que és intel·ligible. Va anar incorporant l'estructura del món dels arquetips eterns i ideals en aquesta matèria informe, de tal manera que va generar el que anomenem món sensible. Els va introduir una finalitat, una aspiració o apetència que els porta a buscar el seu ple desenvolupament, la seva pròpia perfecció. És a dir, els éssers aspiren a assolir la seva màxima plenitud, o el seu bé.

3. EL CONEIXEMENT: ACCÉS A LES IDEES

3.1 EL MITE DE LA CAVERNA

Amb aquest mite Plató ens vol explicar el procés de dialèctica ascendent en el coneixement fins a arribar a la idea de Bé (la llum del Sol) i el pas des del món sensible ple d'errades (món de la caverna) al món intel·ligible, món de perfecció (món exterior). Amb el mite de la caverna, Plató està fent una reflexió sobre quin ha de ser el paper del filòsof. La veritat del coneixement no depèn de la sensació (les ombres de la caverna), sinó de l'esforç de coneixement intel·lectual que ens porta a buscar el Sol (Idea de bé).

Purificar l'ànima per arribar al món de les Idees i a la idea de Bé, marca el sentit de l'activitat racional. L'autèntic savi és el que a través d'un procés difícil i dolorós abandona l'opinió i s'adreça a la idea del Bé. L'home que ha vist la llum del Sol no es limita a contemplar-les passivament sinó que vol transmetre aquest coneixement i divulgar-lo entre els homes que encara resten a la foscor de la caverna. Volen fer a tothom partícip de la idea de Bé. Per això aquest home que ha conegut les Idees torna a la cova, però els individus esclavitzats en les ombres no poden creure que existeixi un món superior i finalment el maten. Per tant, en el mite de la caverna tenim dues menes d'interpretacions:

- 1.-La Teoria del coneixement o dialèctica ascendent fins arribar a la idea de Bé.
- 2.- Una interpretació antropològica i política sobre el paper del savi.

3.2 EL PROCÉS DE CONEIXEMENT

Per Plató, el coneixement consisteix en apropar-se a la veritat, que es troba en el món ideal o intel·ligible i, per aquest motiu, el coneixement s'entén com un procés de contemplació de les Idees. Plató descriu diferents nivells de coneixements, que alhora corresponen a diversos nivells de la realitat:

- * EPISTEME: saber vertader (món de les idees)
 - NOESI: intuïció dialèctica: IDEES

- DIANOIA: raonament: ENS MATEMÀTICS
- * DOXA: opinió (món sensible)
 - PISTIS: creença raonable: COSES SENSIBLES
 - EIKASIA: observació: IMATGES

3.3 REMINISCÈNCIA: CONÈIXER ÉS RECORDAR

Plató defensa que tenim en nosaltres empremtes o senyals d'aquestes idees en estat latent. Per tant, l'única cosa que hem de fer és despertar, fer emergir el que ja és en nosaltres. Així, aprendre o conèixer no és res més que evocar o recordar aquestes idees. Aquest postulat es basa en un optimisme epistemològic, en una fe en les possibilitats humanes: la confiança en què intel·lectualment posseïm tot el que necessitem.

Per arribar a «recordar el que s'ha oblidat» cal seguir un mètode, un camí, que Plató anomena dialèctica, i que és el camí que va de la «imaginació» al «coneixement. Un cop s'ha contemplat el sol, un cop l'ésser humà ha descobert el principi de totes les idees, és el camí que ha de seguir per informar els qui encara estan encadenats, el camí que ha de seguir per assenyalar als altres éssers humans com cal viure per fer-ho justament. La dialèctica té una doble direcció:

- **ASCENDENT**: consisteix en la indagació del principi del qual depenen totes les hipòtesis (la idea de Bé), en la recerca d'una realitat que no en necessiti cap altra per existir, sinó que sigui ella la causa de l'existència de les altres realitats i que acaba amb la visió de tal principi.
- **DESCENDENT**: consisteix a extreure les conseqüències d'aquest principi per poder viure de manera justa; només els que han contemplat la idea de Bé són capaços, després, d'organitzar correctament la seva vida i la dels altres.

4. ANTROPOLOGIA PLATÒNICA

Plató concep l'ésser humà com un ésser dual, compost d'ànima i cos, i dona poca importància al cos, el qual presenta sempre amb connotacions negatives, com a presó material de l'ànima. Per a Plató, l'ànima és anterior a l'individu a qui constitueix; ja existia abans de la seva vida terrenal i seguirà existint després de la mort. La unió entre l'ànima i el cos és accidental i només per algun temps, ja que el cos és mortal i l'ànima no. L'ànima està encarnada i condicionada per les característiques del cos on es troba empresonada.

4.1 EL MITE DEL CARRO ALAT

Plató explica la divisió de l'ànima en racional, irascible i concupiscible per mitjà del mite del carro alat: l'ànima humana és com un carro (auriga) amb ales tirat per dos cavalls, un de dòcil i una altre de difícil conducció.

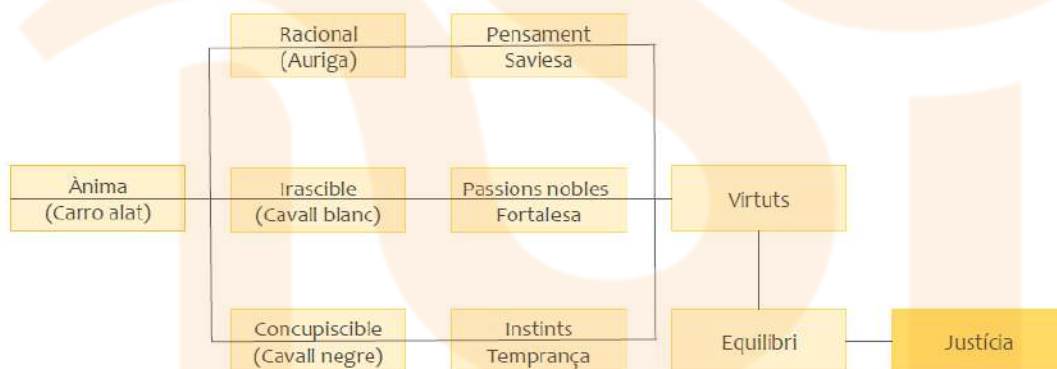
- * **CAVALL BLANC**: part irascible de l'ànima, localitzada al pit. És bell i bo. Simbolitza les tendències positives de l'ésser humà, que serien les passions com ara el coratge o el valor, la ira i l'esperança.

- * CAVALL NEGRE: part concupiscible de l'ésser humà, localitzada al ventre. És lleig i dolent. Representa les tendències negatives de l'ésser humà, els desitjos més baixos, com ara l'instint de conservació i la sexualitat.
- * AURIGA: part racional, situada al cap. Simbolitza la capacitat intel·lectual de l'ésser humà, el pensament.

El carro recorre el cel, però com que a l'auriga li és difícil de conduir-lo a causa del predomini del cavall rebel, el carro pot perdre les ales, la qual cosa provoca la caiguda de l'ànima i el seu empresonament en el cos. L'ànima es reencarnarà en diversos tipus de cossos d'acord amb el major o menor coneixement que hagi aconseguit d'obtenir del món de les Idees o realitat veritable.

4.2 ÀNIMA TRIPARTIDA I VIRTUTS ÈTIQUES

El mite del carro alat ens mostra l'ànima com una força, com una entitat dinàmica que integra tres parts: la racional o intel·lectual, la irascible o de les tendències positives i la concupiscible o de les tendències negatives. L'ètica platònica es basa en aquesta divisió tripartida de l'ànima. Plató parla de tres virtuts que es corresponen amb les tres parts de l'ànima: la saviesa, la fortalesa i la templança. Si cada part fa amb excel·lència o virtut el que li és adequat, allò que li correspon com a tal, aleshores s'aconsegueix l'harmonia en l'ànima, és a dir, la justícia.

5. TEORIA POLÍTICA PLATÒNICA

El tema central de la República és la recerca de l'organització sociopolítica justa i modèlica. L'Estat que dissenya Plató és un Estat ideal utòpic que hauria de ser exemple i model de tots els Estats històrics corrents. Constitueix la societat ideal, el model que s'ha de seguir si es vol aconseguir el bé i la justícia de la societat i la felicitat dels seus membres.

5.1 UNA SOCIETAT ESTRUCTURADA EN CLASSES SOCIALS

Els éssers humans no són autosuficients. L'origen de la polis rau en la impotència individual per satisfer les pròpies necessitats. Pel grec antic, la societat és la responsable de la supervivència i la felicitat dels ciutadans. Ara bé, la societat no és cap altra cosa que el conjunt

d'individus organitzats i jerarquitats en classes. Plató parteix d'aquesta concepció i parla de la convivència de tres classes socials: la dels treballadors, la dels militars i la dels governants.

CLASSE	FUNCIÓ
Treballadors BRONZE/FERRO	No exerceixen cap activitat política. Ofereixen a la polis els recursos indispensables per a satisfer les necessitats bàsiques. El seu comportament ha d'estar guiat per la TEMPRANÇA en la producció.
Militars PLATA	Protegeix i defensa la ciutat tant de qualsevol enemic extern com de qualsevol conflicte o aldarull intern; la seva valentia i excel·lència personal fan possible aquesta protecció.
Governants OR	Exerceix el poder polític de prendre decisions. La constitueixen les persones sàvies, les que han accedit al coneixement i contemplació de les idees, especialment de la justícia, ordre i Estat. Aquesta classe es nodreix de la classe dels militars, d'aquells militars millors, dels qui superin una llarga selecció. És la classe dels governants filòsofs.

Segons Plató, la pròpia natura i el caràcter personal ens predisposen i ens fan especialment aptes per a un determinat tipus de tasques. Els individus no són iguals. Aquesta desigualtat es basa en criteris naturals, com l'aptitud física i, especialment, la intel·lectual.

Plató recorre al mite dels metalls per defensar la natura de cada individu: per designi dels déus, hi ha individus formats amb més proporció d'or, uns altres que tenen més plata i uns altres hi predominen el bronze o el ferro. A cadascun d'aquests tipus li correspon una funció social diferent. En això, l'Estat o la societat ha de seguir la natura. En Plató, aquesta estructura tripartida de l'Estat és paral·lela a l'estructura tripartida de l'ànima. En l'ànima hi ha justícia quan cadascuna de les parts que la componen realitza allò que li és propi. De la mateixa manera, a la polis hi ha justícia quan cada classe realitza allò que li correspon en funció de la seva pròpia natura. Només aleshores hi ha ordre i harmonia en la polis. En el cas concret de l'Estat, la justícia depèn del fet que els governants actuïn sàviament. En l'harmonia de l'Estat resideix la felicitat i la bondat de cadascun dels individus.

5.2 EDUCACIÓ I SELECCIÓ DELS MILLORS

Encara que la justícia depèn de l'equilibri total, la classe governant té una responsabilitat especial, ja que és l'encarregada de dur a terme una conducció sàvia i prudent. Per assegurar l'eficiència dels dirigents cal assegurar la seva educació. Plató és el primer a reivindicar l'educació com un dels elements bàsics per a fomentar una societat millor.

5.3 JERARQUIA DELS RÈGIMS POLÍTICS

L'Estat ideal que Plató suggereix és un Estat aristocràtic. En el llibre VIII de la Republica, Plató parla d'uns altres quatre règims polítics que considera degeneracions de l'Estat. Són els següents:

FORMES D'ESTAT	ORIGEN	GOVERNANTS	CARACTERÍSTIQUES
Timocràcia	Degeneració de l'aristocràcia	Els homes d'acció, la classe dels militars	Es caracteritza per l'ambició de la classe militar, que només mira per la seva prosperitat personal.
Oligarquia	Degeneració de la timocràcia	La classe dels poderosos i adinerats	Es caracteritza per la cobdícia de la classe dirigent, que només busca el propi enriquiment i es converteix en explotadora de les altres classes.
Democràcia	Degeneració de l'oligarquia	El poble	Es caracteritza per la llibertat i la igualtat. Per a Plató això no és positiu, ja que tothom fa i diu el que vol. La direcció de l'Estat no es reserva a les mans més preparades i millors.
Tirania	Degeneració de la democràcia	Un líder ambiciós i carismàtic	És la degeneració política extrema, conseqüència de les baralles i les guerres civils que són fruit de la democràcia. En aquest clima d'inestabilitat, s'alça un «salvador» que s'acaba convertint en omnipotent, es corromp i atemoreix els altres.